

PREDGOVOR Mirjana Sanader

<https://www.doi.org/10.17234/9789533790336.1>

U monografiji *Tilurum V. Arheološka istraživanja 2010. - 2018. godine*, koju držite u ruci, prikazuju se rezultati arheoloških istraživanja na lokalitetu rimskog legijskog logora Tilurij provedenih u razdoblju između 2010. i 2018. godine. Na tom arheološkom nalazištu u selu Gardun poviše grada Trilja od 1997. godine sustavno se provode arheološka iskopavanja, a pronađeno je uz impozantne arhitektonske strukture, poput ostataka upečatljivih vojničkih građevina i izvanredno velik broj pokretnih nalaza, prije svega ostataka keramičkog i staklenog posuđa, ali i metalnih predmeta te brojni primjerci novca. Kako se iz samog naslova vidi, radi se o petoj knjizi koja nastavlja objavljivati rezultate tih arheoloških istraživanja nekadašnjeg rimskog legijskog logora Tilurija. Koristim priliku ukratko podsjetiti na prethodne objave. U prvoj knjizi, *Tilurium I*, objavljenoj 2003. godine, je donesen prikaz dotadašnjeg stanja istraživanja lokaliteta kao i prikaz metodologije arheološkog rada koji se primjenjivao tijekom prvih iskopavanja, vođenih između 1997. i 2001. godine. U knjizi je objavljena i znanstvena analiza cjelokupnog pokretnog arheološkog materijala pronađenog u tom razdoblju. Već je 2010. godine objavljen *Tilurium II* koji je bio posvećen stručnoj analizi keramičkih nalaza od početka arheoloških iskopavanja do 2006. godine. U knjizi *Tilurium III*, tiskanoj 2014. godine, prikazana su i dokumentirana arheološka istraživanja koja su se provodila na lokalitetu od 2002. do 2006. godine kao što su objavljeni i rezultati obrade pokretnih nalaza. U toj je knjizi, osim toga, objavljena i antropološka analiza ljudskog osteološkog materijala, ali i tijekom zaštitnih zahvata na ostacima otkrivenog mozaika, kao i tijekom i rezultati geofizičkih istraživanja. *Tilurium IV. Arheološka istraživanja 2007. - 2010. godine* donio je prikaz svih provedenih radnji i postupaka arheoloških istraživanja na Tiluriju u razdoblju od 2007. do 2010. godine. Kao priprema za buduća istraživanja na lokalitetu su provedena daljnja geofizička istraživanja koja su također prikazana u završnom dijelu tog izdanja.

U ovoj smo knjizi poseban naglasak stavili na rezultate istraživanja arheološke sonde nazvane sonda D, i to tako da su navedeni svi relevantni podaci koji omogućuju razumijevanje tijeka iskopavanja i korištene metodologije. Logična je pritom bila urednička odluka da se izostave uobičajeni uvodni prilozi kao što su povijest lokaliteta, okolnosti istraživanja, karakteristike prostora na kojem se Tilurij nalazi, kao i potpuna bibliografija tekstova o lokalitetu, jer su se te teme već pomno obrađene u prethodnim svescima, osobito u monografiji *Tilurium III*.

U prvom dijelu knjige *Tilurium V* kronološki su predstavljena arheološka istraživanja odnosno sve provedene radnje i postupci od kojih se sastojalo iskopavanje na spomenutoj sondi D i

to, kako sam naslov ističe, u razdoblju od 2010. – 2018. godine. Uz opis tijeka istraživanja prikazani su svi relevantni podaci, crteži i fotografije koji omogućuju bolje razumijevanje provedenih radnji i dobivenih rezultata. Opisan je i proces zaštite, odnosno konzervacije tog istraženog dijela lokaliteta.

Drugi dio monografije posvećen je obradi i analizi relevantnih pokretnih nalaza (keramika, staklo, metal i novac) koji su na sondi D otkriveni tijekom istraživanja u predmetnom razdoblju.

U posebnom poglavlju knjige objavljuje se i osteološka analiza životinjskih kostiju prikupljenih tijekom istraživanja na istoj sondi što je, držimo, dodatna vrijednost ovog sveska. Posljednje poglavlje predstavlja objava rezultata geofizičkih istraživanja primjenom georadara. Ovdje ćemo, samo ilustrativno za uspjeh istraživanja navesti da je u periodu kojim se bavi ovaj svezak po prvi put dokumentirana jedna sporedna ulica u tilurijskom logoru, dok su do sada bili potvrđeni hodni prolazi, što je nesumnjivo bio golem korak naprijed u našem otkrivanju logorske urbanišćke strukture.

Od samog početka istraživanja Tilurija posebna pozornost posvećena je iskopavanjima ostataka arhitekture nekadašnjeg legijskog logora, što je i karakteristika arheoloških iskopavanja i sonde D. Za temeljita, dobro pripremljena, odrađena i dokumentirana iskopavanja, uz voditeljicu iskopavanja M. Sanader, bio je zadužen i Domagoj Tončinić. O primjeni suvremenih metoda istraživanja koje bi bile primjerene specifičnostima samoga lokaliteta, pa tako i sonde D, kao i o besprijekornoj dokumentaciji istraženoga, brinula se Ina Miloglav uz asistenciju Miroslava Vukovića. U istraživačkim su kampanjama od velike pomoći bile i Iva Kaić, Vinka Matijević i Mirna Vukov. Za inventarizaciju, dokumentaciju i pripremu za analizu brojnih pokretnih nalaza bili su od samog početka zadužene kolegice s Odsjeka za arheologiju Iva Kaić i Ana Pavlović. Obradu pokretnog materijala i njegovog lokalnog kao i rimsko provincijalnog konteksta preuzeli su na sebe Zrinka Šimić-Kanaet (keramika), Zrinka Buljević (stakleni nalazi), Sanja Ivčević (metalni nalazi) i Ana Pavlović (numizmatika). Metodologija istraživanja Tilurija od samog je početka uključivala i suradnju sa stručnjacima drugih institucija. Tako je ovoga puta ostatke životinjskih kostiju analizirao Siniša Radović iz Zavoda za paleontologiju i geologiju kvartara Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a kojem je asistirala Ines Buljubašić. Geofizička istraživanja proveo je Branko Mušić iz tvrtke GEARH d.o.o.

Tijekom rada na objavi i ovog petog sveska opet se vrlo jasno pokazalo da tim suradnika, koji sam još 1997. godine okupila na istraživanju ovog legijskog logora, i dalje dijeli zajednički pristup ne samo u pogledu propitivanja i primjene najboljih metoda arheoloških istraživanja, nego i glede značaja što preciznije dokumentacije i pomne obrade pokretnih nalaza. Zasebno želim naglasiti visoku svijest o važnosti kontinuiranog publiciranja naših istraživanja kao i stručne analize pokretnih i nepokretnih nalaza te njihove objave.

Učili smo iz povijesti i brojnih primjera iz prethodnih vremena u kojima su zaslugom naših uvaženih prethodnika otkrivene važne i atraktivne arheološke lokacije, ali je iz ovih ili onih razloga često znalo biti propušteno pomno i precizno dokumentiranje nalaza i objavljivanje njihove stručne obrade. U mnogim našim muzejskim depoima se tako čuvaju razni artefakti koji su ostali neobrađeni i neobjavljeni. Da se to ne dogodi i u slučaju Tilurija istraživački tim koji već više od dva desetljeća uspješno surađuje na iskopavanju ovog rimskog lokaliteta, od samog početka provodi i diseminaciju rezultata ne samo u Hrvatskoj nego i u inozemstvu o čemu svjedoči opsežna bibliografija.

I u ovoj prigodi želimo zahvaliti institucijama koje su pomogle istraživanja. To su prije svega Ministarstvo kulture RH, Splitsko-dalmatinska županija i Hrvatska zaklada za znanost. Zahvaljujemo i Ministarstvu znanosti i obrazovanja RH koje je dalo podršku objavama dosadašnjih

monografija o našim iskopavanjima. No, posebne zahvale upućujemo gradu Trilju čija je trajna potpora omogućavala provođenje izobrazbe studenata i doktoranada Odsjeka za arheologiju, i to ne samo iz Hrvatske nego iz inozemstva. Zbog izuzetnog doprinosa tilurijskim istraživanjima Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu gradu Trilju 2012. godine dodijelio je i posebno priznanje. Stanovnicima Garduna, mjestašca koje se razvilo na razvalinama nekadašnjeg legijskog logora Tilurija, dugujemo posebnu zahvalu zbog oslonca koji su nam pružali tijekom svih ovih godina.

Riječi zahvale na kraju upućujem kolegama s Odsjeka za arheologiju te kolegama iz drugih arheoloških institucija koji su svojim velikim znanjem i zaraznim entuzijazmom pridonijeli uspjehu arheoloških istraživanja Tilurija, rimskog vojnog logora koji je nekoć, između ostalih, udomljavao i slavnu Sedmu legiju.

Slika 1. Performans poslijedoktorandice V. Matijević i studenata arheologije nakon završene terenske nastave 2011. godine (GAR11-dig1137).